

ГУМАНІТАРНІ ПИТАННЯ МЕДИЦИНИ І ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

DOI: 10.26693/jmbs02.03.167

УДК 378.147+371.315

Вербовська Р. І., Дівнич Т. Я.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ

ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет»

tetyanadivnych@gmail.com

У статті визначається проблема підготовки майбутнього лікаря в контексті його особистісного становлення та формування професійно важливих якостей у студентів-медиків під час навчальної діяльності. Також розглядається поняття «професійно важливі якості» та їх роль у професійній діяльності майбутнього лікаря, оскільки такі якості проявляються саме завдяки підготовці майбутніх лікарів до свідомої трудової діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, професійно важливі якості, майбутній медик, формування.

Вступ. Наше суспільство потребує сьогодні високого професіоналізму, на основі максимального використання внутрішнього потенціалу, професійної мобільності. Професійна підготовки майбутнього фахівця визначається сформованістю його професійних і особистісних якостей. Очевидним є факт, що не лише сума знань, умінь і навичок, а синтез компетенцій, практичного досвіду та професійно-етичних якостей є показником ґрунтовно і різнобічно підготовленого спеціаліста.

Отже, підготовка молодих фахівців, майбутніх медиків, до свідомої трудової діяльності в нових умовах та допомога їм проявити свої професійно важливі якості є одними із головних завдань вищих медичних навчальних закладів. На сьогоднішній час, як і колись залишається завдання забезпечення високого рівня підготовки кожного лікаря як фахівця, здатного надати відповідну допомогу кожному, хто цього потребує. Це завдання стосується не тільки змісту професійної складової навчання, а вимагає системного педагогічного впливу на осо-

бистість майбутнього лікаря як людини, що повинна сприйматися пацієнтом і бути в дійсності взірцем доброзичливості, уважності, відповідальності та інших гуманних якостей.

Метою роботи стало з'ясування розвитку та формування професійно важливих якостей майбутнього лікаря у процесі підготовки його до професійної діяльності.

Результати дослідження та їх обговорення. Підготовка майбутнього медика вимагає формування в нього психологічної готовності до праці, набуття професійних знань, умінь і навичок, вміння самостійно набувати нових знань, самостійно контролювати свої результати, вміння приймати професійні рішення. Майбутній медик повинен володіти різноманітними видами професійної діяльності, компетентно і відповідально вирішувати професійні завдання. Знання, які отримують студенти в навчальних закладах, несуть певну смислову функцію, що зумовлює виникнення пізнавальної і професійно спрямованої мотивації. Поступовий перехід у межах професійної підготовки від навчальної діяльності до професійної забезпечує поетапну трансформацію мотивів з навчальних у професійні. Ефективним процес професійної підготовки вважається лише за умов взаємозв'язку професійного навчання із професіоналізацією майбутнього фахівця [1].

Дослідники підкреслюють, що «необхідність та хід реформування системи медичної освіти України, її удосконалення і підвищення рівня якості є однією із найважливіших соціокультурних проблем на шляху до євроінтеграції» [2]. Специфіку та завдання професійної культури досліджували:

О. В. Аніщенко, Г. О. Балл, С. Я. Батишев, В. Ю. Стрельников та ін. Культурно-якісний складову професійної підготовки особистості досліджували В. А. Бачинін, О. Ю. Костенко, В. Г. Кремень, М. К. Мамардашвілі та ін. Формування професійно-етичних якостей фахівців різних професій Е. Л. Гришин, Я. С. Котигер, О. М. Лапузіна, Н. Є. Мойсеюк, І. І. Чернокозов, В. Н. Чернокозова тощо.

В першу чергу потрібно пам'ятати, що медичний працівник є особистістю, яка покликана служити людям та рятувати їм життя. Такими загальними якостями як професійні якості, моральні цінності та комунікативні навички, повинен бути наділений кожний медичний працівник, які повинні ще закладатися в медичних закладах освіти.

Професіоналізм лікаря зазвичай розглядається у двох основних аспектах, що тісно пов'язані між собою – процесуальному та результативному. Причому неодноразово доведено, що позитивний результат лікування буде більш швидким і надійним за умови здатності лікаря до взаємодії з пацієнтом, його вміння викликати довіру до себе загалом і своїх професійних рішень зокрема. Г. Лігінчук називає професійно важливими якостями ті, що впливають на ефективність виконання людиною її праці, і відносить до них психічні процеси, психічні стани, а також ставлення до праці та до інших людей [3]. Отже, мова йде не тільки про технологічний, а й про психологічний шляхи формування професіоналізму, а точніше – про становлення професійно важливих якостей людини як особистості.

Як зазначає Л. В. Лимар професійно важливі якості особистості є водночас «і передумовами професійної праці, і її новоутвореннями, оскільки вдосконалюються, перетворюються в її процесі» [4]. Тобто, зумовлює включення до навчально-виховного процесу таких форм діяльності, які б психологічно занурювали студента у професійну атмосферу.

В. Д. Шадріков надає два тлумачення професійних якостей. Під професійними якостями він розуміє «індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності і на успішність освоєння цієї діяльності». Автор наголошує, що система професійних якостей – це ті внутрішні умови, через які переломлюються зовнішні дії і вимоги до діяльності [5].

Професія лікаря належить до професії типу «людина-людина» і є соціономічною категорією, тому професіоналізації лікаря відбувається відповідно до професійних вимог [6].

Для лікарів професіоналів, які задоволені власною професійною діяльністю, характерними складовими психологічної структури є наявність різних

особистісно-важливих якостей, професійно важливих якостей особистості. Їх діяльність спрямована на пацієнта, на спілкування з ним. Разом з тим, лікарю-професіоналу притаманні ті якості, які визначаються його психофізіологічними особливостями та різною уявою про мету професії. Застосована дослідником Філоненко М. М. методика експертного оцінювання особистих якостей і професійно важливих якостей серед працюючих лікарів показала різну кількість складових, які вона визначила за результатами опитування процентне співвідношення співпадань відповідей: компетентність - 70,7%, комунікабельність - 63,6%, емпатійність - 45,4%, інтелектуальність, відповідальність, охайність - 31,8%, гуманність - 27,2%, кваліфікованість, чесність, ввічливість, доброта - 22,7%, прогресивність, мудрість, пунктуальність, цілеспрямованість - 18,2%, скромність - 13,6%, милосердність, альтруїзм - 9,1%, толерантність - 4,5%, творчість - 4,5%.

З наведених вище даних випливає, що лікарі в цілому недостатньо обізнані з характерними для професіоналів особистісними і професійними важливими якостями (4,5 – 70,7%), компонентами основних компетенцій та компетентностей [7].

Для з'ясування вимог до професіонала зумовлюється у майбутніх лікарів через створення передумов задоволеності професією. Діяльність лікаря відзначається значною емоційною забарвленістю, високим рівнем емоційних переживань, схильністю до співчуття і одночасно толерантністю як важливою професійною якістю. Толерантність (терпимість, поблажливість) розглядається у контексті комунікативної компетентності. Сутність комунікативної толерантності полягає в умінні лікаря переносити суб'єктивно небажані, неприйнятні для нього індивідуальні особливості пацієнтів, негативні якості. У лікаря хворий може викликати різні відчуття, подобатися або не подобатися, може бути приємним або неприємним, але у будь-якому випадку психологічна підготовка лікаря повинна допомогти справитися з ситуацією, запобігти конфлікту або виникненню неформальних відносин, коли замість ролевої структури «лікар-хворий» виникають відносини дружби, психологічної близькості, залежності. Тобто лікар повинен вибудовувати таку суб'єктивно-взаємодію з пацієнтом, яка б дозволила вести продуктивний діалог з пацієнтом, адже діалог суб'єктів виступає засобом упорядкування інформації [7].

При спілкуванні важливо дотримуватися емоційної стабільності як у лікаря, так і пацієнта. Під емоційною стабільністю розуміємо врівноваженість за відсутності імпульсивної, надмірної емоційної експресивності, із збереженням контролю над емоційними реакціями і поведінкою в цілому. Важливо

при цьому володіти сенситивністю як психодинамічною властивістю, що характеризує її чутливість. Сенситивність відіграє велику роль у формуванні професійних здібностей, сприйманні іншої людини [8].

Отже, в сучасних умовах розвитку вища система освіти має стати новою парадигмою формування фахівців із сформованими професійно важливими якостями (спрямованість, інтелект, мистецтво, дослідництво, професійне навчання), які є необхідними для успіху у майбутній професійній діяльності. Тому спостерігається постійне зростання попиту на проведення психологічних тренінгів. Ці технології мають надзвичайно широкий спектр застосування у різних сферах діяльності (психології, педагогіці, медицині, політиці, бізнесі тощо) з метою профілактики, корекції, навчання, розвитку особистості. Тренінг як форма навчання, не виключає подачу знань у готовому виді, учасники тренінгу самі роблять для себе відкриття, які давно зафіксовані у психологічних теоріях, оскільки приймаючи участь у ньому учасники усвідомлюють себе як особистість завдяки студентів групи. Також підготовка майбутніх лікарів у сфері тренінгових технологій, дозволяє вирішити задачі розвитку професійно важливих якостей особистості медика та формування його готовності до успішної професійної діяльності.

Для ефективної діяльності педагогічного колективу з формування професійно-етичної культури майбутнього медика необхідно: створення освітнього середовища, яке сприяє прояву творчого потенціалу майбутніх медиків; удосконалення структури навчальних планів, змісту навчальних дисциплін, надання їм гнучкості й варіативності з метою підвищення рівня освітніх потреб студентів щодо професійно-етичної підготовки; забезпечення гуманістичної спрямованості змісту навчальних дисциплін, які сприяють розвитку професійно-етичної культури майбутнього медика, зокрема – суспільно-гуманітарних [9].

Специфіка професійно важливих якостей майбутнього медичного працівника визначається своєрідністю діяльності медика, широким спектром його професійних функцій і різноманітних морально-правових аспектів діяльності. Професійно-етична культура медичного працівника є інтегрованою якістю особистості майбутнього медика, яка формується у процесі професійної підготовки в міру засвоєння студентом певних цінностей, закладених у професійному і духовному досвіді діяльно-

сті в галузі охорони здоров'я та розвитку медицини як науки. Тому спектр особистісно важливих якостей майбутнього лікаря становлять основу професійно важливих якостей, які забезпечують особистісне становлення студента, а отже – найвищий рівень професійної компетентності, при якому розвивається мислення, що характеризується процесом нестандартного, нешаблонного, нетипового розв'язання клінічних завдань.

Таким чином, професійні якості майбутнього лікаря формуються в процесі навчання в медичному вузі. Тому зміст і організація освітнього процесу, спрямованого на формування особистості майбутнього лікаря, його професійної компетенції, є актуальними завданнями вищої медичної освіти. Медичний працівник має бути освіченим, самостійним у прийнятті рішень, відповідальним за результати своєї діяльності, гармонійно розвиненим, володіти науковим стилем мислення, усвідомлювати свою подальшу діяльність в умовах високотехнологічного суспільства в гармонії з навколишнім середовищем, засвоїти методи наукового пізнання й формування наукового світогляду тощо. Медичні працівники повинні також усвідомлювати покладену на них відповідальність, бути доброзичливими, уважними до хворого, привітними і витриманими. Важливою є зацікавленість медичного фахівця своєю професією, любов до неї, терпіння і цілеспрямованість, поєднання рішучості з обачливістю.

Заключення. Отже, формування професійно важливих якостей майбутніх медиків починається у період навчання у вищому навчальному закладі, що співпадає з початком становлення його особистісної зрілості. Професійно важливі якості виражаються передусім у здатності орієнтуватися у складних клінічних ситуаціях, спроможності ефективно вирішувати професійні завдання, протистояти психологічним труднощам. Оскільки заємозв'язок становлення особистості майбутнього лікаря та психологічної готовності до діяльності лікаря виявляється у тісному взаємозв'язку їх компонентів. Про рівень сформованості особистісних структур можна стверджувати при наявності у студентів високих показників усвідомленості правильного вибору майбутньої професії, задоволеності від спілкування, що говорить про готовність до майбутньої діяльності лікаря. Тому можна сказати, що професійно важливі якості формуються на основі природно заданих біопсихічних властивостей, під дією зовнішніх впливів і власної активності суб'єкта.

References

1. Kolechko O. Profesionalizatsiya yak chinnik rozvitku profesiynoi identichnosti osobistosti. *Pedahohika i psikhohiyya profesiynoi osviti. Naukovo-metodichnyi zhurnal.* 2009; 4: 153-60. [Ukrainian].

- Hordiychuk SV. Reformuvannya sistemi profesiynoi osviti Ukraini v konteksti Bolonskoho protsesu. *Visnik Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universitetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Seriya: pedahohichni nauki.* 2012; 20: 11-5. [Ukrainian].
- Lihinchuk HH. Psikhologiya professionalnoy deyatelnosti: Uchebnyi kurs. [digital resource]. Available from: http://www.ecollege./xbooks/xbook059/book/index/index.html?go=part-006*page.htm. [Russian].
- Limar LV. Analiz doslidzhennya sformovanosti hotovnosti do bezkonfliktnoi vzayemodiyi z patsiyentami studentiv-medikov. *Visnik Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universitetu imeni TH Shevchenka. Seriya Psikhologichni nauki.* 2010; 82 (1): 366–71. [Ukrainian].
- Shadrikov VD. *Professionalnye sposobnosti.* M: Universitetskaya kniha; 2010. 318 s. [Russian].
- Dotsenko ON. Emotsionalnaya napravlenost kak faktor «vyhoraniya» u predstaviteley sotsionomicheskikh professiy. *Psikhologicheskij zhurnal.* 2008; 5: 29. [Russian].
- Filonenko MM. Doslidzhennya vzayemozv'yazku efektyvnosti profesiynoi pidhotovki maybutnoho likarya ta sformovanosti yoho osobistisnikh struktur. *Tekhnologiyi rozvitku intelektu: vidkritiy elektronniy zhurnal laboratoriyi Novikh informatsiynikh tekhnologiy navchannya. Institut psikhologiyi imeni HS Kostyuka NAPN Ukraini.* 2015; 1: 8. [Ukrainian].
- Rusalov VM. *Biologicheskije osnovy individualno-psikhologicheskikh razlichiy.* SPb: L: 1979. 123. [Russian].
- Pereymibida LV. *Orhanizatsiyini zasady diyalnosti pedahohichnoho kolektivu z rozvitku deontologichnoi kulturi uchniv medichnoho litseyu: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk, Abstr. PhD. (Ped.).* Kiyivskiy natsionalniy universitet im T Shevchenka. K; 2008. 21 s. [Ukrainian].

УДК 378.147+371.315

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ВАЖНЫХ КАЧЕСТВ

Вербовская Р. И., Дивныч Т. Я.

Резюме. В статье определяется проблема подготовки будущего врача в контексте его личностного становления и формирования профессионально важных качеств у студентов-медиков во время учебной деятельности. Также рассматривается понятие «профессионально важные качества» и их роль в профессиональной деятельности будущего врача, поскольку такие качества проявляются именно благодаря подготовке будущих врачей к сознательной трудовой деятельности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессионально важные качества, будущий медик, формирование.

UDC 378.147+371.315

Professional Training of Medical Students in the Context of Professionally Required Skills

Verbovska R. I., Divnych T. Y.

Abstract. Modern society requires professionalism based on realization of individual potential and flexibility. Professional and personal qualities of young specialists form through the process of their professional training. Obviously, highly trained specialist possess more than huge amount of knowledge. Other necessary qualities are: skills and competences, professional experience, as well as professional and ethical values.

The main objectives of higher medical education are: preparation of young professionals to become future doctors; their ability to adjust and work in new environments; helping them to demonstrate their professionally required qualities. Another task is to ensure a high level of training for each doctor and provide appropriate assistance to anyone who needs it. This issue requires a fundamental education to make the future impact on the each individual doctor who should represent kindness, attentiveness, responsibility and other moral values.

First of all, doctor is a person who is called to serve the people and save their lives. Such qualities as: professionalism, high moral values and communication skills should be developed in every medical worker by the representatives of medical education institutions.

Competent doctor supposed to be efficient and highly professional. Modern educational approaches in the sphere of medical care should provide a doctor's ability to interact with the patients, inspire and support them.

Thus, modern higher education system has become the new paradigm for the formation of competitive specialists, who possess professionally required qualities (knowledge, intellect, art, research, training) that are necessary to achieve success in their future careers. Therefore, the popularity of different psychological trainings increases rapidly. These technologies vary in different fields (psychology, pedagogy, medicine, politics, business) for the prevention of unprofessionalism, correction, training and personal development.

To provide an effective education and professional training for the future medical needs proper educational environment should be created. It should contribute to the manifestation of the future physicians' creative

potential; improve the curriculum structure and disciplines' content, provide flexibility and variability in order to improve the educational needs of students during professional and ethical training; develop professional and ethical culture of the future doctors, including social sciences and humanities.

Thus, the formation of professionally required qualities of future physicians begins from high school education. Such qualities deal with the ability to manage difficult clinical situations; to solve professional tasks effectively; to confront psychological difficulties. Obviously, psychological preparedness plays an important role in the education of future doctors. It should be noted, that professionally required qualities are based on naturally given psychological features of character and the reactions to external influences.

Keywords: training, professionally required qualities, future doctor, formation.

Стаття надійшла 06.07.2017 р.

Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування